

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео комисију:

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 15. 03. 2017. донело је одлуку да се образује комисија за оцену докторског рада који је Јасна Поповић предала под насловом: *Стратегије учтивости у српском и енглеском језику* (бр. одлуке 640/1.

2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

1. проф. др Јелена Филиповић, редовна професорка; Шпански језик, Универзитет у Београду, Филолошки факултет (од 2010.), менторка;

2. проф. др Ана Кузмановић, ванредна професорка; Шпански језик, Универзитет у Београду, Филолошки факултет (од 2016)., чланица комисије;

3. проф. др Татјана Пауновић, редовна професорка, Енглески језик, Универзитет у Нишу, Филозофски факултет (од 2009.), чланица комисије;

II. ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Јасна Поповић рођена је 15.09.1981. године у Београду. Основне студије завршила је 2005. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду, на катедри за енглески језик и књижевност. Године 2005. завршила је преводилачке специјалистичке студије у Удружењу научних и стручних преводаца Србије у трајању од једне године. Након дипломирања запослила се у Компанији Дунав осигурање као професор енглеског језика, где је организовала и спроводила курс општег и пословног енглеског језика за запослене. Потом прелази на радно место преводиоца где већ девет година обавља усмене и писмене преводе из различитих области попут осигурања, економије и права. У међувремену уписује мастер студије из стратегијског менаџмента на Универзитету Сингидунум и завршава их 2009. године. Године 2011. уписала је докторске академске студије на Филолошком факултету у Београду, модул - језик. Објавила је два научна рада из области социолингвистике и прагматике.

1. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: менаџмент

III. НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Стратегије учтивости у српском и енглеском језику

IV. ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторски рад Јасне Поповић има 342 стране, од чега 230 стране основног текста и 112 страна прилога.

Сам рад организован је у пет поглавља: 1. *Уводне напомене* (1–6); 2. *Теоријски оквир* (7–101); *Методологија истраживања* (102–120); *Резултати истраживања* (121–221) и *Закључак* (222–230). Поговља су систематично рашчлањена на велики број потпоглавља, чиме је структура рада додатно учвршћена, а читање рада олакшано. Рад садржи библиографију од 246 јединица и *Прилоге* (231–304), као и *Биографију*, *Изјаву о ауторству*, *Изјаву о истовестности штампане и електронске верзије докторског рада* и *Изјаву о коришћењу*.

У првом делу рада (*Уводне напомене*) дате су опште назнаке о раду и представљена је његова структура по поглављима која следе, чиме је олакшано читање ове обимне дисертације.

Централни део другог поглавља рада (*Теоријски оквир*) чини теоријско разматрање кључног концепта којим се ауторка бавила у овом раду – то је феномен језичке учтивости.

У овом поглављу ауторка је дефинисала говорне чинове у оквиру којих је истраживала стратегије учтивости, представила најзначајније теоријске моделе језичке учтивости, конструисала интегративни теоријски модел који је обухватио елементе из неколико теоријских модела као и нејезичке варијабле рода, друштвене моћи и субјективне процене степена наметљивости, стратегије учтивости представила као степене на скали директности затим дала преглед релевантне литературе коју је користила као теоријску потпору за даље истраживање, односно, представила резултате сличних истраживања у свету.

Трећи део рада (*Методологија истраживања*) представљен је кроз формулисање предмета, циљева, хипотеза, варијабли, истраживачког инструмента и узорка истраживања.

Најобимнији и централни део ове дисертације чини поглавље *Резултати истраживања*. Ауторка је при истраживању стратегија учтивости у српском и енглеском језику користила и квантитативно и квалитативно истраживање, што је било неопходно с обзиром на комплексност проблематике којом се бавила. Квантитативно истраживање подразумевало је статистичку обраду података који су прикупљени коришћењем упитника полузатвореног типа као инструментом, док је квалитативно истраживање вршено путем интервјуа са одређеним бројем испитаника који су давали подробнија и детаљнија објашњења на питања из упитника, а коришћено је и пилот-истраживање. Како не постоји стандардизован инструмент за мерење директности стратегија учтивости и утицаја нејезичких варијабли попут рода, друштвене моћи и субјективне процене степена наметљивости на формулацију и степен директности истих, ауторка је саставила социولينгвистички упитник по узору на тестове за допуну дискурса чији је творац Блум-Кулка (Blum-Kulka, 1989), који је делимично изменила и проширила како би га прилагодила циљевима свог истраживања. Испитанике за ово истраживање чинили су изворни говорници српског и изворни говорници енглеског језика оба пола. Испитаници су стављени у 18 хипотетичких ситуација у којима је ауторка комбиновала две независне варијабле – говорне чинове и друштвену моћ. Након детаљне анализе сваке од 18 ситуација према параметрима наведеним у методологији овог истраживања, ауторка је представила и статистичку анализу добијених резултата, затим резултате до којих је дошла квалитативном методом – интервјуом и прегледом самостално уписаних одговора, и укупну анализу свих добијених резултата представљену кроз перспективу полазних хипотеза.

Последње поглавље рада (*Закључак*) даје преглед резултата истраживања, из кога су сажето изведени главни закључци. Коначно, на крају овог поглавља предлажу се смернице за даља истраживања у оквиру ове области.

V. ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Стратегије учтивости и културолошки обрасци представљају широке социولينгвистичке конструкте и два су кључна концепта којима се ауторка бавила у овом раду. Њихово проучавање на нивоу конкретног језика и међу конкретном популацијом захтевало је истраживање које је теоријско-емпиријског карактера, с тим што је конструисани теоријски модел који је примењен у овом раду морао да буде интегративног

типа како би феномен учтивости могао да се посматра из прагматичке, социолингвистичке и антрополошке перспективе, будући да посматрање овог конструкта само са једног аспекта не би осветлило ту проблематику на ваљан начин, и не бисмо могли да добијемо релевантне закључке о могућим разликама између културолошких образаца две говорне заједнице што је био један од циљева овог рада. Опште назнаке о проблематици која је истраживана и кратак осврт на сам приступ овој теми представљен је у првом поглављу (*Уводне напомене*).

У другом, теоријском делу ове докторске дисертације (*Теоријски оквир*), за потребе овог истраживања, ауторка примењује постмодернистичку парадигму па стратегије учтивости посматра као дискурзиван конструкт, односно кроз њихову функцију регулисања интерперсоналних односа, и истражује шта учесници интеракције перципирају као прикладно језичко понашање у датом социјалном контексту. Поред дискурзивне природе стратегија учтивости која је потцртана у овом раду, стратегије учтивости посматрају се и из културолошко-релативистичке визуре која подразумева да је концепт учтивости културолошки условљен и да не може бити универзалан. Ауторка, сходно томе, стратегије учтивости посматра у односу на скалу директности, а не скалу учтивости – дијапазон стратегија креће се од надиректније до најиндиректније. Предметне стратегије виде се као културолошке норме које одсликавају систем вредности који се негује у датој култури. У складу са постмодернистичком парадигмом, ауторка учтива језичка средства сагледава у односу на ситуациони контекст – учтивост се ставља у тренутни контекст односно текућу друштвену интеракцију и анализира се како учесници изграђују, одржавају и преговарају о својим позицијама и односима моћи. Од социолошких нејезичких варијабли, модел узима у обзир род, друштвену моћ и субјективну процену степена наметљивости које ауторка, између осталог, анализира из угла критичке анализе дискурса.

У трећем поглављу (*Методологија истраживања*), водећи се теоријским и практичним сазнањима из ових области, након пилот-истраживања чији су резултати индицирали да постоји потреба за даљим темељним проучавањем ове проблематике, ауторка је поставила за циљ да испита општу хипотезу од које је пошла у овом истраживању: Испитаници из српске и енглеске говорне заједнице показују тенденцију да у истом ситуационом контексту користе различите стратегије учтивости, односно, показују различит степен директности сходно усвојеним културним обрасцима, без обзира на врсту чина којим се угрожава образ. Резултати и квантитативног и квалитативног истраживања једним делом потврђују општу хипотезу. Даље је ауторка испитивала да ли ће се степен директности стратегија разликовати у зависности од одређених нејезичких фактора. Претпоставила је да се он може разликовати у зависности од пола испитаника, друштвене моћи коју испитаник заузима и субјективне процене степена наметљивости говорног чина који врши. Како би прикупила податке потребне за извођење закључака у вези помоћних хипотеза, било је неопходно проширити истраживачки инструмент, па је поред хипотетичких ситуација и понуђених одговора ауторка увела и три потпитања: у првом потпитању од испитаника је тражено да се изјасне да ли би стратегију формулисали на исти начин када би се у истом контексту уместо мушкарцу обратили жени, у случају да је одговор одричан у другом потпитању требало је да наведу како би стратегија гласила, док се треће потпитање односило на процену степена наметљивости говорног чина, у коме је дата петостепена скала Ликертовог типа са понуђеним одговорима који варирају од „најмањи степен услуге/захтева“ до „највећи степен услуге/захтева“ на којој су

испитаници обележавали колико је висок степен наметљивости предметног говорног чина. Питања која је ауторка желела да истражи овим упитником тичала су се утицаја нејезичких социолошких фактора на формулацију и директност стратегија учтивости у дефинисаном контексту. Поред овог квантитативног истраживања, вршеног на узорку од 193 испитаника оба пола (100 испитаника су изворни говорници српског, а 93 испитаника су изворни говорници енглеског језика), допуну у виду квалитативног истраживања ауторка је дала вршећи интервју са седам учесника истраживања из оба говорна подручја, оба пола.

Најобимније и кључно поглавље ове докторске дисертације чини поглавље *Резултати истраживања*. Ауторка је прегледно и систематично навела добијене резултате за свих 18 ситуација из упитника, тако што је при обради сваке ситуације пошла од просечног добијеног резултата на нивоу целокупног узорка да бисмо добили увид у то какав је општи резултат за дати говорни догађај. Ситуације у упитнику су прво груписане према истим карактеристикама говорног догађаја (врсти говорног чина и дистрибуцији друштвене моћи) како би ауторка квантитативном анализом утврдила преференције у коришћењу стратегија, а затим је извршила квалитативну анализу сваке појединачне ситуације како бисмо добили прецизније налазе о прагматичко-културолошким сличностима и разликама између двеју говорних заједница. Табеларни приказ статистичких података на нивоу сваке ситуације и обе говорне заједнице ауторка је дала у Прилогу IV. У оквиру анализе резултата ауторка се послужила и квалитативном методом тако што је ексцерпирала самостално уписане одговоре испитаника и критичким освртом на исте представила најрелевантније закључке који се намећу на основу одговора испитаника.

У *Закључку* ауторка сажето наводи укупне резултате до којих је дошла овим истраживањем. У полазној хипотези ауторка је претпоставила да ће постојати значајна разлика између изворних говорника српског и енглеског језика у степену директности стратегија учтивости у истом контексту, сходно усвојеним културним обрасцима, и за ту хипотезу можемо рећи да је једним делом потврђена. Наиме, стратегија која се код обе популације претежно користи је мешавина елемената позитивне и негативне учтивости. У неким ситуацијама ова мешавина садржи више елемената позитивне, а у другим више елемената негативне учтивости, у зависности од контекста и говорникове процене истог и нејезичких варијабли, али далеко највећи број испитаника из обе говорне заједнице преферира ове две стратегије у односу на све остале. Ауторка закључује да испитаници са оба говорна подручја генерално избегавају да користе директну стратегију и да је најчешће користе у комбинацији са учтивим језичким средствима којима се чува образ (са)говорника и ублажава наметљивост исказа. Такође, занемарљив број испитаника у обе говорне заједнице користи чисто индиректну стратегију (неконвенционалну индиректност), а обрађени резултати показују да је она најчешће допуњавана подстратегјама позитивне и/или негативне учтивости. У једној трећини ситуација две говорне заједнице се значајно разликују у степену директности према саговорнику - српска говорна заједница у овим контекстима показује већи степен индиректности од енглеске. Те разлике ауторка је окарактерисала као постојање културолошки условљених преференција у реализацији говорних чинова и вредновању сплета социјалних фактора који утичу на то да ли ће се одређена стратегија сматрати мање или више друштвено прихватљивом и

прикладном у датој култури и ситуацији. Неки од резултата до којих је ауторка дошла у складу су са резултатима сличних истраживања из ове области. Примера ради, ово истраживање је показало да не постоји статистички значајна разлика у степену директности стратегија условљена полом испитаника, што је закључак који се подудара са бројним истраживањима рађеним на ову тему. Прецизније, у оквиру друге хипотезе ауторка је пошла од постулата другог феминистичког таласа да је језик родно поларизован, да жене користе интензивнија извињења од мушкараца, као и да су више фокусиране на афективну функцију језичке употребе у односу на мушкарце који су више фокусирани на референцијалну функцију, што резултати истраживања нису потврдили. Непостојање статистички значајне разлике говори у прилог закључцима бројних социолингвистичких истраживања да језичко понашање мушкараца и жена има више сличности него разлика и да се не може говорити о „интекултуролошким“ разликама између полова. Ауторка је даље претпоставила да испитаници неће мењати стратегију у случају када би уместо мушкарцу требало да се обрати жени, и за ту хипотезу можемо рећи да је у потпуности потврђена. Наиме, далеко највећи проценат и изворних говорника српског и изворних говорника енглеског језика не би променио степен директности стратегије када би у истој ситуацији уместо особи мушког, требало да се обрати особи женског пола. Статистички занемарљив број испитаника који је навео да би у истом ситуационом контексту променио стратегију, померио би се ка индиректнијим формулацијама за формализовање тона. Једна од варијабли у овом истраживању била је друштвена моћ испитаника, и можемо рећи да је ауторка једним делом потврдила хипотезу да испитаници са српског и енглеског говорног подручја показују различит степен директности када се налазе на истој позицији друштвене моћи. Потврђено је да друштвена моћ има јак утицај на формулацију стратегија учтивости, у обе говорне заједнице. Испитаници из обе говорне заједнице су најдиректнији када су на позицији веће друштвене моћи, затим су нешто индиректнији када су на позицији мање друштвене моћи, а најиндиректнији су према саговорницима једнаке друштвене моћи. Статистички значајна разлика у степену директности између изворних говорника српског и енглеског језика показала се у ситуацијама када је говорник на позицији веће, као и мање друштвене моћи од саговорника – у оба контекста изворни говорници српског језика на скали директности заузимају индиректнији подеок од енглеских. Чињеницу да енглески изворни говорници показују нешто већи степен слободе у обраћању и за нијансу неформалнији однос према надређенима (професору или доктору) ауторка је објаснила присуством културног модела у датој заједници који негује нешто равноправнију комуникативну размену у институционалном и академском дискурсу. С друге стране, код испитаника из српског говорног подручја осећа се јаче присуство традиционалног културног модела који се одражава на језичку праксу карактеристичну за институционалну, хијерархијски устројену средину, коју одликује асиметрична дистрибуција учтивих форми и неравноправан приступ стратегијама за чување образа, а коју су испитаници некритички усвојили као друштвено прикладно језичко понашање. Ипак, код испитаника са оба говорна подручја уочено је да степен директности не расте нужно с повећањем друштвене моћи. Испитаници су испољили највећи степен индиректности у комуникацијској размени са особама које добро познају и са којима су у блиским односима. Чини се да говорници, пошто немају за циљ да испоље статусне разлике нити постоје уврежена очекивања у вези права и обавеза између комуникатора, код процењивања како да формулишу стратегију више узимају у обзир степен наметљивости коју њихов захтев/услуга носи као и колику претњу дати захтев/услуга

представља по образ саговорника. Затим, ауторка је претпоставила да ће на процену наметљивости утицати друштвена моћ саговорника, конкретно да ће већа друштвена моћ саговорника повлачити већу субјективну процену наметљивости захтева/молбе која му се упућује, и можемо рећи да је ова хипотеза делимично потврђена. Наиме, у оба говорна подручја, захтев се процењује наметљивијим што је друштвена моћ саговорника већа. Тиме се имплицира да процена наметљивости расте са друштвеном моћи саговорника, односно да су два параметра у позитивној корелацији – што је друштвена моћ саговорника већа, то је и субјективна процена наметљивости већа. Међутим, процена наметљивости код тражења услуге не расте с порастом друштвене моћи саговорника. Наиме, најмање наметљивом се процењују молбе упућене са позиције веће друштвене моћи, нешто наметљивијима су процењене молбе упућене са позиције мање друштвене моћи, а најнаметљивијима су процењене молбе када се упућују себи равном саговорнику и код српских и код енглеских говорника. Као опште закључке о избору и степену директности стратегија учтивости у различитим ситуационим контекстима ауторка је истакла следеће. Испитаници из обе говорне заједнице генерално избегавају да користе директну стратегију, и најчешће је користе у комбинацији са учтивим језичким средствима којима се ублажава наметљивост исказа. Такође, нерадо се користи и чисто индиректна стратегија, која се такође најчешће допуњава подстратегјама позитивне и/или негативне учтивости. Најпопуларнија стратегија у обе говорне заједнице је мешавина позитивне и негативне учтивости. Да је поред директне и индиректне стратегије испитаницима понуђена и једна мешовита категорија у којој су спојени елементи позитивне и негативне учтивости, чини се да би готово сви одговори били груписани око ове комбиноване категорије. Када је реч о утицају нејезичких варијабли рода, друштвене моћи и субјективне процене степена наметљивости на формулацију, односно, директност стратегија, изведен је закључак да говорници врше менталне процене две нејезичке варијабле- друштвене моћи и субјективне процене наметљивости како би формулисали адекватну стратегију учтивости за одређени говорни догађај. С друге стране, није пронађен утицај рода на формулацију стратегија нити да постоје родне разлике у језичкој пракси у дефинисаним контекстима. Као један од најбитнијих закључака могли бисмо да истакнемо да компетентан говорник мора да буде упознат не само са лингвистичким већ и социо-културолошким правилима како би на ефикасан и прикладан начин учествовао у комуникацијској размени на циљном језику. Поред тога што треба да зна како да формулише стратегије за вршење одређених говорних чинова, говорник треба да буде упознат и са тиме како социолошке варијабле утичу на њихову прикладност у одређеном контексту. Подучавањем о културолошким посебностима циљног језика, ученици страног језика могу да стекну ширу слику о прикладности сопственог језичког понашања на циљном језику и уоче евентуалне разлике између матерњег и циљног језика у употреби стратегија за испољавање језичке учтивости.

VI. СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Поповић, Ј. (2017). Родна комуникација као варијанта учтивости. *Комуникација и култура онлине*, 8.

VII. ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Значај овог истраживања огледа се у систематичној и инструменталној анализи стратегија учтивости извршеној на изворним говорницима српског и енглеског језика, која је донела бројне резултате и једна је од ретких компаративних интердисциплинарних студија из ове области која је поред прагмалингвистичких обухватила и више социо-културолошких варијабли. Резултати истраживања једним делом потврђују општу хипотезу од које је ауторка пошла при овом истраживању: Испитаници српске и енглеске говорне заједнице показују тенденцију да у истом контексту користе различите стратегије учтивости, односно, показују различит степен директности сходно усвојеним културним обрасцима, без обзира на врсту говорног чина којим се угрожава образ. И посебне хипотезе су у целости или делимично потврђене.

Хипотеза 1 (Испитаници српске и енглеске говорне заједнице показују тенденцију да у истом контексту користе различите стратегије учтивости, односно, показују различит степен директности сходно усвојеним културним обрасцима, без обзира на врсту говорног чина којим се угрожава образ) делимично је потврђена. Најбитнији закључци у вези са овом хипотезом су следећи. На основу прегледа добијених резултата, може се рећи да је најпопуларнија стратегија у обе говорне заједнице мешавина позитивне и негативне учтивости. У неким ситуацијама ова мешавина садржи више елемената позитивне, а у другим више елемената негативне учтивости, у зависности од контекста и говорникове процене говорног догађаја и нејезичких варијабли, али доминантан број испитаника из обе говорне заједнице преферира мешавину ове две стратегије у односу на све остале. Чињеница да је убедљиво највећи број одговора у обе говорне заједнице груписан око стратегија позитивне и негативне учтивости наводи на закључак да је то заправо једна категорија са две варијанте. С тим у вези, у већини ситуација (тачније у две трећине ситуација) не постоје значајне културолошке разлике између датих говорних заједница по томе како се схвата и перципира учтивост. У једној трећини ситуација које су укључивале институционализовани контекст, изворни говорници српског језика користе значајно индиректније формулације стратегија у односу на енглеске испитанике. Висок степен индиректности у језичком понашању српских говорника у овим институционализованим контекстима илуструје један традиционалан културни модел који у хијерархијски устројеним срединама за последицу има крајње формалан дискурс који су испитаници несвесно и некритички усвојили као друштвено прикладан начин за опхођење у датом контексту. Енглески изворни говорници показују нешто већи степен слободе у обраћању и

за нијансу неформалнији однос према саговорнику који је на позицији веће друштвене моћи, што се објашњава нешто равноправнијом комуникативном разменом у енглеском културном моделу.

Хипотеза 2 (Мушкарци и жене, и у српској и у енглеској говорној заједници, у истом ситуационом контексту користе стратегије које се разликују по степену директности) није потврђена. На основу прегледа прикупљених одговора, не може се уочити разлика у језичком понашању мушкараца и жена, нити у српској нити у енглеској говорној заједници. Ауторка закључује да испитаници највише преферирају мешавину елемената позитивне и негативне учтивости, код оба пола у обе говорне заједнице. Добијени налази потврђују закључке до којих су дошла бројна истраживања о родној комуникацији да не постоје родне разлике у дискурским праксама нити код изворних говорника српског нити код изворних говорника енглеског језика, па се не може говорити о „интекултуролошким“ разликама између полова.

Хипотеза 3 (Претпоставља се да мушкарци и жене не мењају одабрану стратегију у датом ситуационом контексту у случају када је њихов саговорник особа женског пола) показала се тачном јер ауторка закључује да испитаници са оба говорна подручја не би променили степен директности стратегије уколико би се у истом контексту уместо мушкарцу обратили жени. Занемарљив број испитаника је навео да би у том случају променио стратегију, односно директност исте, и то тако што би се, с једне стране, на скали директности померили ка индиректнијим формама за формализовање тона, а са друге стране, користили „женске“ придеве и језичка средства за наглашавање блискости и заједничких искустава.

Хипотеза 4 (Испитаници српске и енглеске говорне заједнице показују различит степен директности када се налазе на истој позицији друштвене моћи) у највећем делу је потврђена. Као главни закључак ове хипотезе могли бисмо да истакнемо да постоји статистички значајна разлика између изворних говорника српског и енглеског језика у степену директности изабране стратегије у ситуацијама када говорник има већу друштвену моћ, и када има мању друштвену моћ од саговорника. У оба случаја, изворни говорници српског језика више су оријентисани ка негативној учтивости, за разлику од енглеских испитаника који су користили мешавину елемената позитивне и негативне учтивости. У случају једнаке друштвене моћи, није уочена статистички значајна разлика између два говорна подручја. **Хипотеза 4а** (Што је друштвена моћ говорника већа, то је стратегија директнија). Главни закључак ове хипотезе је да степен директности не расте нужно с повећањем друштвене моћи говорника. Ауторка закључује да су и изворни говорници српског и изворни говорници енглеског језика најиндиректнији према саговорницима једнаке друштвене моћи, што указује на закључак да се у блиским односима у којима је дистанца између комуникатора релативно мала, с обзиром на то да не постоје очекивања између комуникатора у вези међусобних права и обавеза да се захтев/услуга тражи/испуни нити потреба за наглашавањем статуса и моћи, више узима у обзир озбиљност, односно, степен наметљивости говорног чина који се врши.

Хипотеза 5 (Претпоставља се да у обе говорне заједнице на процену наметљивости утиче друштвена моћ саговорника без обзира на то који говорни чин је у питању, конкретно, да већа друштвена моћ саговорника повлачи већу оцену наметљивости

захтева/молбе која му се упућује) највећим делом је потврђена. Код говорног чина захтева потврдило се очекивано - обе говорне заједнице дати говорни чин процењују наметљивијим што је друштвена моћ саговорника већа. Ово указује да процена наметљивости расте са друштвеном моћи саговорника, односно, да су два параметра у позитивној корелацији - што је друштвена моћ саговорника већа, то је и субјективна процена наметљивости већа. Међутим, у контексту говорног чина тражења услуге, субјективна процена наметљивости не расте како расте друштвена моћ саговорника. Наиме, најмање наметљивом се процењује молба упућена са позиције веће друштвене моћи, нешто наметљивијом је процењена молба упућена са позиције мање друштвене моћи, а најнаметљивијом је процењена молба када се упућује себи равном саговорнику и код српских и код енглеских говорника. Чини се да је садејство фактора као што су врста говорног чина и природа престапа утицало на испитанике да најнаметљивијим оцене контекст у којем су на позицији једнаке друштвене моћи. Због тога ауторка закључује да процена степена наметљивости корелира са варијаблом друштвене моћи, али и са другим наведеним факторима, као и да српски испитаници, у контекстима у којима су индиректнији у комуникацијској размени од енглеских испитаника, озбиљније рангирају наметљивост свог захтева.

VIII. ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА

РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња Јасна Поповић је у свом докторском раду обрадила значајну и занимљиву тему која је била мало истраживана у области социолингвистике и критичке анализе дискурса у српској академској средини, иако у светској литератури постоји врло развијена пракса изучавања феномена језичке учтивости из различитих епистемолошких праваца. Резултати докторског рада на тему *Стратегије учтивости у српском и енглеском језику* делимично потврђују општу хипотезу од које је ауторка пошла у овом истраживању (Испитаници српске и енглеске говорне заједнице показују тенденцију да у истом социјалном контексту користе различите стратегије учтивости, односно, показују различит степен директности сходно усвојеним културним обрасцима, без обзира на врсту чина којим се угрожава образ). Кандидаткиња је веома зрело и детаљно приступила анализи сложене материје, показујући изванредне способности формулисања стечених сазнања и формирања јасних, научно заснованих закључака и ставова.

IX. ПРЕДЛОГ

Комисија препознаје вредност истрајног и приљезног рада кандидаткиње Јасне Поповић и предлаже Већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да рукопис под насловом *Стратегије учтивости у српском и енглеском језику* прихвати као докторски рад који испуњава услове предвиђене законом, а да кандидаткињу Јасну Поповић позове на усмену одбрану.

У Београду, 15. маја 2017.

КОМИСИЈА:

Проф. др Јелена Филиповић, редовна професорка
Универзитет у Београду, Филолошки факултет

Др Ана Кузмановић, ванредна професорка
Универзитет у Београду, Филолошки факултет

Др Татјана Пауновић, редовна професорка
Универзитет у Нишу, Филозофски факултет